

FUGA GEORGIN!

Ars organi Sloveniae
7 - Julij 2017

Vsebina / Contents

The Swedish church in Oslo and its new Močnik-organ [3] / Nove Močnikove orgle v Švedski cerkvi v Oslu na Norveškem [11]

Vrednotenje orgel (2. del) / Categorization of Slovenian Pipe Organs by their Historical Value, part 2 [18]

Vrednotenje orgel - deset vzorčnih primerov 2016 / Pipe organ evaluation - ten examples [31]

Orgelski nenazadnje / Final organ word (Albert Schweitzer - Johann Sebastian Bach) [54]

ECCE ORGANVM!

Obvestila Ars organi Sloveniae

ISSN 2463-9397

7 - julij 2017

<http://glej.orgle.si/>

Izdaja Društvo Jarina Bohinj
Pripravil in uredil Jurij Dobravec

Besedilo, ilustracije in oblika so avtorske in/ali v prosti uporabi. Priprava in uporaba brezplačna.

www.arsors.org

The Swedish church in Oslo and its new Močnik-organ

Hans Fagius

photo by Orglarstvo Močnik

The Swedish Margareta church in Oslo (named after the Swedish crown princess Margareta who died 1920) is situated at a small market place, Hammerborg Torv, not far away from the centre of the city, and neighbour to the impressive Oslo main library and the likewise spectacular Trinity church. The Swedish congregation was founded 1911 and 1925 their church could be consecrated by the famous Swedish archbishop Nathan Söderblom. The ground had been given to the congregation by the city for a yearly rent of one Norwegian crown. Architect was the Swede Lars Israel Wahlman (known as the man behind the impressive Engelbrekt church in Stockholm).

During the Second World War the church became a wellknown institution for the – because of the war – suffering Oslo inhabitants for dividing food parcels and also for serving soup – svenskesuppen – to about 7.000 children every day. There should have been served around one million plates of soup yearly! As a sort of thanksgiving to the Swedish people there were after the war gathered money which were used for new church windows painted by the Norwegian artist Per Vigeland. All these windows except one were destroyed at a terrible terrorist attack 22 July 2011 when, among others, a bomb exploded in the close to the church situated government building. Three years later, 2014, new windows could be consecrated.

When the church was opened 1925 also an organ with 27 stops, 2 manuals and pedal by the Swedish builder Setterquist & Son from Örebro, was inaugurated. Its pipework was placed in a room beside the southern part of the west gallery. This strange placing

*Warm thanks to vicar Per Anders Sandberg and organist Svenake Svensson for supplying information and material.

Del tega članka je v bil prevodu objavljen v Cerkvenem glasbeniku 2017-2. Tu objavljamo celotno izvirno besedilo. Slovenski prevod glej na str. [\[11\]](#).

means, that when you enter the bright and delightful church and turn to the west expecting to see a beautiful organ case, you see just an empty gallery with a small box on the south side hiding the organ console. The reason for placing the organ in a room beside the gallery was probably a wish to get light from a window on the west wall and also to give place for the church choir. Because of this the organ understandably suffers a little from sounding locked up. But it is still, today completely preserved without alterations, a very fine and beautiful example of a typical Swedish late romantic organ in a style developed during the last decades of the 19th century. The specification is as follows (all stop names in Swedish):

Manual I:

Borduna 16'

Principal 8'

Flute harmonique 8'

Gedackt 8'

Gamba 8'

Octava 4'

Octava 2'

Cornet 4 chor

Trumpet 16'

Trumpet 8'

Manual II (swell):

Borduna 16'

Principal 8'

Rörflöjt 8'

Salicional 8'

Violin 8'

Voix celeste 8'

Flute octaviante 4'

Salicet 4'

Waldflöjt 2'

Oboe 8'

Pedal:

Subbas 16'

Violon 16'

Ekobas 16' (transm, from Man. II, Bord. 16')

Borduna 8'

Violoncell 8'

Octava 4'

Basun 16'

Mechanical action with barker levels.

Couplers: II/I, I/P, II/P, I 4'/I, II 16'/II

Mechanical free combinations for each department

It is perhaps surprising to hear that the organ has not pneumatic or electrical action but is mechanical with barker levels. It was a system successfully used by this builder as late as 1929, something that must have been quite unique in Europe at that time. There were tenders from several important continental firms like E.F. Walcker, W. Sauer or Gebrüder Rieger, but as there were important donations from a couple of Swedes with the wish that a Swedish organ builder should get the task, Setterquist & Son was chosen.

In the summer of 2013 the organist of the church, Svenake Svensson, presented the idea that a second organ should be built, now in the choir and in a style suitable for earlier music as a contrast to the romantic colours of the Setterquist organ. As the church has excellent acoustic and an open architecture suitable for music making, the church is often used for concerts for example during the large international church music festival taking place in Oslo in March every year. With an organ focusing on baroque music there would be increased possibilities for music making both in the services of the congregation and in concerts. The idea was met positively and already one year later, in the autumn of 2014, the church council could give green light for the project.

One problem was where to place the organ as the space on the floor is quite limited. The solution was to build a new gallery in the North of the two niches to be found on each side of the choir. This could be decided without time-consuming intervention by antiquarian authorities as the church building is excluded from both Norwegian and Swedish laws. The effect is now a little bit as the case is with the west gallery: you look in vain for the new organ when you enter the church. But coming further on or entering the church benches

on the south side the impressive organ case will appear in full glory. And for the projection of sound the placing is optimal.

Who should then get the task to build the organ? Genders were requested from four well-known builders but the choice fell on the fifth: Tomaž Močnik from Cerklje in Slovenia. Močnik is nowadays a wellknown builder especially in South Sweden where he and his firm has built several exciting instruments (where the house organ of the writer of this article was the first, nine years ago!). And it was his organ in Höör in the centre of the southest Swedish landscape Skane, built in a style that is a mixing of early 18th-century traditions from Saxony and Thuringia with Gottfried Silbermann and Zacharias Hildebrandt as foremost names, which became

the determining factor for the choice of builder. The contract was soon undersigned, and despite quite extensive rebuilding work in connection with the new gallery the organ was finished already in the fall of 2016 with inauguration in January this year.

The organ has just 19 stops, but gives an impression being much larger. Tomaž Močnik has several times shown his fantasy and ability to from an initially limited specification create more registers and possibilities. Here is the specification:

Manual I: Hauptwerk (C-f³):

Bordun 16'
Principal 8'
Gemshorn 8'
Doppelflött 8'
Octav 4'
Rohrflött 4'
Octav 2'
Quint 3' – from
Sechst Quinta Altra II
Mixture 3 chor
Trompett 8'

Tremulant (for the whole organ)
Glöcklein (Zimbelstern)

Manual II: Oberwerk (C-f³):

Gedackt 8'
Quintadehn 8'
Principal 4'
Holz-flött 4'
Waldflött 2'
Nazard 3' – from
Cornet I-III
Zimbel 2 fach
Krummborn 8'
Tremulant (for OV)
Balgsperr

Pedal (C-d¹):

Subbass 16' (transm. from HW Bord. 16')
Principal 8' (transm. from HW Princ. 8')
Flöttbass 8' (transm. from HW D.fl. 8')
Octav 4' (transm. from HW Oct. 4')
Posaune 16'
Trompett 8' (transm. from HW Tromp. 8')

Couplers: II/I as shove coupler, I/P and II/P as draw stops.
Temperament: Neidhardt für die grosse Stadt, 1724.

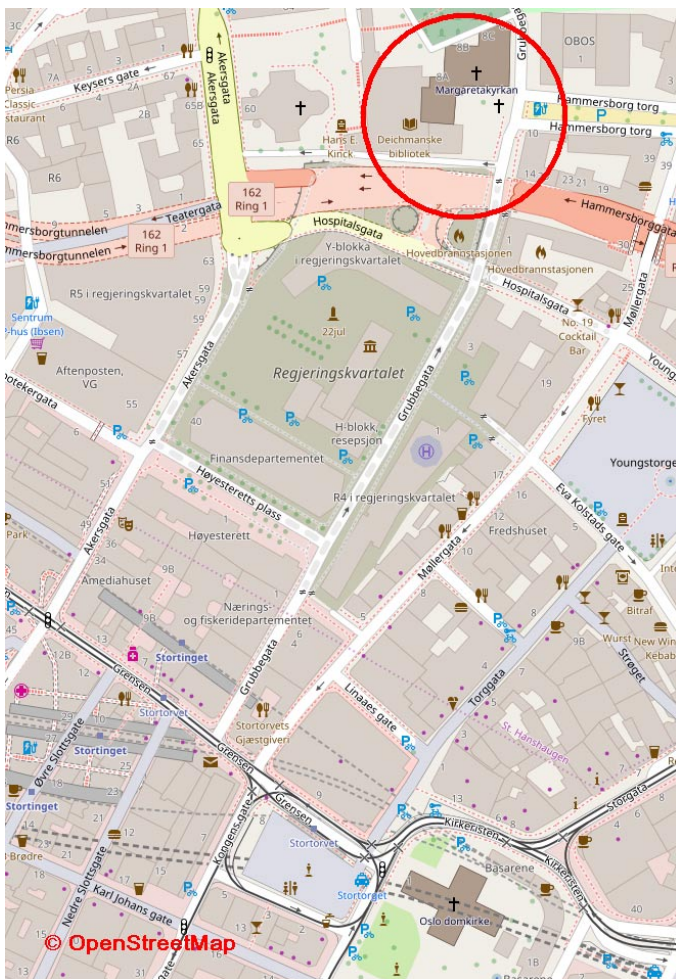
Because of limited space there is just one wedge bellow supplemented by supporting bellows for each wind chest. These supporting bellows can be disconnected by drawing the draw stop Balgsperre and it is in this position that the tremulants are functioning, something that is good to have in mind. When you draw the stops Sechst Quinta Altera II on HW and Cornet I-III on OW half-way you will get two independent quint-registers giving multifold more solo combinations. The pedal with its six stops consists with just one exception – Posaune 16' – of transmissions from HW, something that works surprisingly well. An independent Subbass would of course have been desirable, but was impossible because of limited space. The choice had to be between Bordun 16' in HW with transmission to the pedal or an independent pedal Subbass but no 16-foot in the manual. This choice made the decision easy.

In the publicity concerning the organ it has been made a major point that it is a copy of the organs by Gottfried Silbermann, a truth that has to be taken with modification. More true is to say that it is basically inspired by the Silbermann's organs. The console is without doubt a copy of Silbermann's standard consoles for a two-manual instrument – with the wise exception that the lowest C sharp in the pedal is included and the compass in the manual is enlarge to f^3 and in the pedal to d^1 . Silbermann's organs of this size were exceptionally standardized, and in the Oslo organ several stops are taken from other

contemporary organ builders, something that also is rendered an account for. Gemshorn, Doppelflött, Sechst Quinta Altera (= Sesquialtera), Holz-flött and Waldflött are never to be found in Silbermann's organs, the Cornet was by him normally placed in HW and corresponding mutations in OW were independent stops. There were also never reed stops in the manuals except in the larger instruments, and the pedal department was limited to 2-3 stops with possibilities to couple just from HW. Several features not found in Silbermann's organs we can find in for example Zacharias Hildebrandt's large organ in Naumburg from 1746. So we should perhaps not so much talk about a copy of Silbermann's organs, but instead of an organ with a geographical starting point in Saxony-Thuringia during the first half of the 18th century.

But there is no reason at all to criticize these compromises as the result is an organ gloriously suited for the music by Johann Sebastian Bach, in fact much better than what Silbermann's basic concept with its often quite irritating limitations can offer. I had in March the opportunity to play the instrument both at a concert with an all-Bach programme and during a Sunday service built up as an organ Mass with Svenake Svensson accompanying the congregational singing on the Setterquist organ and myself playing the liturgical parts as organ soli. During the three days I had the joy to play the organ I got more and more enthusiastic. You get the feeling that, despite that it is "just" a choir organ, you are playing a large instrument with a majestic plenum and endless possibilities to vary the registrations. The voicing is excellent – from the broad and singing principals, over the characteristic flutes to the colourful reed stops. Posaune in the pedal has a perfect attack and gives with its wonderful roundness an impressively broad base. Trompett and Krumbhorn have the milder French character that Gottfried Silbermann brought with him from his brother Andreas in Strasbourg, and the trumpet can without problem be used together with the normal Plenum. A practical feature is the decision to place the narrowed scaled Sesquialtera in HW which gives the possibility to shape an impressive tierce-coloured Plenum as it at the same time works perfectly when used as solo in a French Tierce en taille. The wide Cornet in OW has on the other side a round and soft fullness making it to a most beautiful solo stop not being over-dominating (as sometimes is the case with French cornets). But the most beautiful stops are perhaps Gemshorn and Doppelflöte in HW and Quintadehn in OW where Močnik's ability as voicer is shown in the most impressive way.

To sum up, we can congratulate not just the congregation of the Swedish Margareta church but also all real music friends in and around Oslo for this wonderful instrument. If you are making a Scandinavian trip and the Norwegian capital on your list of destinations you should absolutely take the opportunity to visit the church and have a look at the new organ. And you should then not miss also to say hello to the old Setterquist “lady” on the west gallery. It is a part of Swedish organ history.

Oslo, part of city center with Cathedral and Svenska Margaretakyrkan. / Središče Osla s stolnico in Švedsko cerkvijo.

Nove Močnikove orgle v Švedski cerkvi v Oslu na Norveškem

Hans Fagius

fotografije Orglarstvo Močnik

Švedska Margaretina cerkev v Oslu (imenovana po švedski kraljevi princesi Margareti, ki je umrla leta 1920) stoji na manjšem trgu Hammerbog Torv, nedaleč od središča mesta, blizu čudovite glavne knjižnice in prav tako privlačne cerkve sv. Trojice. Švedska cerkvena skupnost je bila v mestu ustanovljena leta 1911, leta 1925 pa je bila cerkev pripravljena na posvetitev, ki jo je izvedel znameniti švedski nadškof Nathan Söderblom. Mestna oblast je skupnosti dala zemljišče v najem za letno vsoto ene norveške krone. Arhitekturno je cerkev zasnoval Šved Lars Israel Engelbrekt, ki se je proslavil z znamenito Engelbrekovo cerkvijo v Stockholmu.

Med II. sv. vojno je bila Margaretina cerkev vsem trpečim prebivalcem Osla dobro znana po tem, da so tam dnevno delili pakete s hrano. Predvsem pa po juhi – svenskesuppen – ki jo je dnevno dobilo 7000 otrok. Letno so tako razdelili več kot milijon krožnikov juhe! Kot nekakšen znak hvaležnosti švedskemu narodu so meščani po vojni zbrali denar in norveškemu slikarju Peru Vigelandu za cerkev naročili izdelavo barvnih oken. Razen enega so bila vsa ta okna uničena v strahovitem terorističnem napadu 22. julija 2011, ko je bombo razneslo v neposredni bližini cerkve, ki stoji blizu vladne stavbe. Tri leta kasneje, 2014, so bila blagoslovljena nova okna.

Ob posvetitvi cerkve leta 1925 so v cerkev postavili orgle s 27 registri na dveh manualih švedskega orglarskega podjetja Settequist & Son iz Örebroja. Piščalja so nameščena v niši ob južnem delu zahodnega balkona. Posledica takšne neobičajne postavitve je, da človek ob vstopu v svetlo in prijazno cerkev ob pogledu na zahod ne vidi čudovitega orgelskega pročelja, ampak le prazen balkon z majhnim zabojem, v katerem se na južni strani skriva igralnik. Orgle so na tisto mesto postavili verjetno zato, da bi skozi zahodno okno svetlobi odprli pot in pridobili prostor za pevski zbor. Razumljivo je, da zvok orgel ni prišel povsem dobro do izraza. Vseeno so orgle še danes ohranjene v izvirnem stanju in predstavljajo tipično poznoromantični švedski slog, ki se je razvil

v zadnjih desetletjih 19. stol. Orgle imajo naslednjo dispozicijo registrov (imena so v švedščini):

Manual I:

Borduna 16'

Principal 8'

Flute harmonique 8'

Gedackt 8'

Gamba 8'

Octava 4'

Octava 2'

Cornet 4 chor

Trumpet 16'

Trumpet 8'

Manual II (swell):

Borduna 16'

Principal 8'

Rörflöjt 8'

Salicional 8'

Violin 8'

Voix celeste 8'

Flute octaviante 4'

Salicet 4'

Waldflöjt 2'

Oboe 8'

Pedal:

Subbas 16'

Violon 16'

Ekobas 16' (transm, iz Man. II, Bord. 16')

Borduna 8'

Violoncell 8'

Octava 4'

Basun 16'

Mehanska traktura z Barkerjevimi ojačevalci.

Zveze: II/I, I/P, II/P, I 4'/I, II 16'/II

Mehanska prosta kombinacija za vsako piščalje.

Morda preseneča, da traktura ni pnevmatska ali električna, ampak mehanska z Barkerjevimi ojačevalci. Orglar je tak sistem vgrajeval v orgle še zelo pozno, vsaj do leta 1929, kar je gotovo edinstveno za takratno Evropo. Na takratni natečaj za izvedbo so se sicer javila

pomembna evropska podjetja kot na primer E.F. Walker, W. Sauer in Rieger. Ker pa si je švedski zakonski par, ki je prispeval zelo veliko vsoto denarja, želel švedskega izvajalca, je projekt dobilo podjetje Settequist & Son.

Poleti 2013 je domači organist Svenake Svensson predstavil idejo, da bi v cerkev namestili še druge orgle. Te naj bi bile v nasprotju z romantičnimi barvami Setterquistovega glasbila zasnovane ustrezno zgodnejši glasbi ter postavljene v prezbitერი. Ker ima cerkev odlično akustiko in odprta arhitektura ustreza glasbenemu ustvarjanju, se neredko uporablja za koncerte, kot na primer ob velikem mednarodnem festivalu, ki ga vsako leto marca prirejajo v Oslu. Ob orglah z baročno glasbeno zasnovo bi bilo mogoče povečati raznolikost izvajanja glasbe pri bogoslužju, ljudskem petju in za koncerte. Ideja je bila toplo sprejeta in že leto kasneje, jeseni 2014, je cerkveni svet dal projektu zeleno luč.

Ker je notranji tloris cerkve majhen, se je takoj ob začetku pojavilo vprašanje, kam orgle postaviti. Ena od rešitev je bila, da bi zgradili nov balkon severno od dveh niš, ki se odpirata na vsaki strani prezbitერიja. Takšen poseg bi bil možen brez soglasja strokovnjakov za spomeniško varstvo, saj je cerkvena zgradba s tega stališča izvzeta iz norveške in švedske zakonodaje. Rešitev je zdaj takšna, da je orgelska omara postavljena na zahodni balkon. Ob vstopu v cerkev zato orgel ne bomo videli. Če pa se bomo približali cerkvenim klopem na južni strani ladje, nas bo čudovito orgelsko pročelje presenetilo v vsej svoji lepoti. Kar se tiče razširjanja zvoka, je takšen položaj optimalen.

Komu naj bi torej dodelili izvedbo postavitve? Poziv je bil poslan štirim dobro uveljavljenim orglarskim podjetjem. A izbira je padla petemu: Tomažu Močniku iz Cerkelj v Sloveniji. Močnik je na južnem Švedskem danes že dobro uveljavljen orglar. S svojim podjetjem je izdelal že več presenetljivo dobrih glasbil (hišne orgle za pisca tega poročila že pred devetimi leti!). Njegove so na primer orgle v Hööru, središču južnošvedske pokrajine Skane, ki so izdelane v mešanem slogu saške in turingijske tradicije zgodnjega 18. stol., ko sta kot najboljša slovela Gottfried Silbermann in Zacharias Hildebrandt. Prav ta usmerjenost je bila odločilna ob izbiri izvajalca v Oslu. Pogodba je bila kmalu podpisana in kljub relativno zahtevni gradnji balkona so bile orgle gotove jeseni 2016, blagoslovljene pa januarja letos.

Orgle imajo res le 19 registrov, vendar dajejo vtis bistveno večjih. Tomaž Močnik je že večkrat dokazal, da je s svojo ustvarjalno fantazijo sposoben iz omejenega nabora registrov pripraviti dodatne zvočne barve in možnosti. Dispozicija je naslednja:

Manual I: Glavno piščalje (C-f³):

Bordun 16'

Principal 8'

Gemshorn 8'

Doppelflött 8'

Octav 4'

Rohrflött 4'

Octav 2'

Quint 3' – predpotez iz

Sechst Quinta Altra II

Mixtur 3 chor

Trompett 8'

Tremulant (za celotne orgle)

Glöcklein (Zimbelstern)

Manual II: Zgornje piščalje (C-f³):

Gedackt 8'

Quintadehn 8'

Principal 4'

Holz-flött 4'

Waldflött 2'

Nazard 3' – predpoteg iz

Cornet I-III

Zimbel 2 fach

Krumbhorn 8'

Tremulant (za OV)

Balgsperre

Pedal (C-d¹):

Subbass 16' (transm. iz GW Bord. 16')

Principal 8' (transm. iz GW Princ. 8')

Flöttbass 8' (transm. iz GW D.fl. 8')

Octav 4' (transm. iz GW Oct. 4')

Posaune 16'

Trompett 8' (transm. iz GW Tromp. 8')

Zveze: II/I; I/P in II/P kot potega.

Temperament: Neidhardt za veliko mesto, 1724.

Zaradi pomanjkanja prostora je vsaki sapnici namenjen le po en klinasti meh, ki jih dopolnjujejo uravnalni mehovi. Velja poudariti in si zapomniti, da je uravnalne mehove mogoče izključiti s pomočjo potega Balgspere, se pa premaknejo v ta položaj tudi med delovanjem tremulanta. Če na glavnem piščalu odpremo register Sechst Quinta Altera II, na gornjem piščalju pa do polovice izvečemo Cornet I-III, bomo dobili dve neodvisni kvinti, kar odpre raznolike možnosti za solo kombinacije. Transmisije v pedalu – z izjemo Posaune 16' – ki so vse speljane iz glavnega piščalja, delujejo presenetljivo učinkovito. Seveda bi bil samostojen Subbas zaželen, vendar smo se mu zaradi pomanjkanja prostora morali odpovedati. Odločali smo se med rešitvijo z Bordun 16' v glavnem manualu in transmisijo v pedal, in možnostjo samostojnega Subbasa, pri čemer bi manual ostal brez 16-čveljskega registra. Odločitev ni bila težka.

V člankih o teh orglah se neredko poudarja, da so dvojnik orgel Gottfrieda Silbermanna. Vendar je treba te trditve nekoliko popraviti. Bolj prav je, če rečemo, da je orgle navdihnil slog

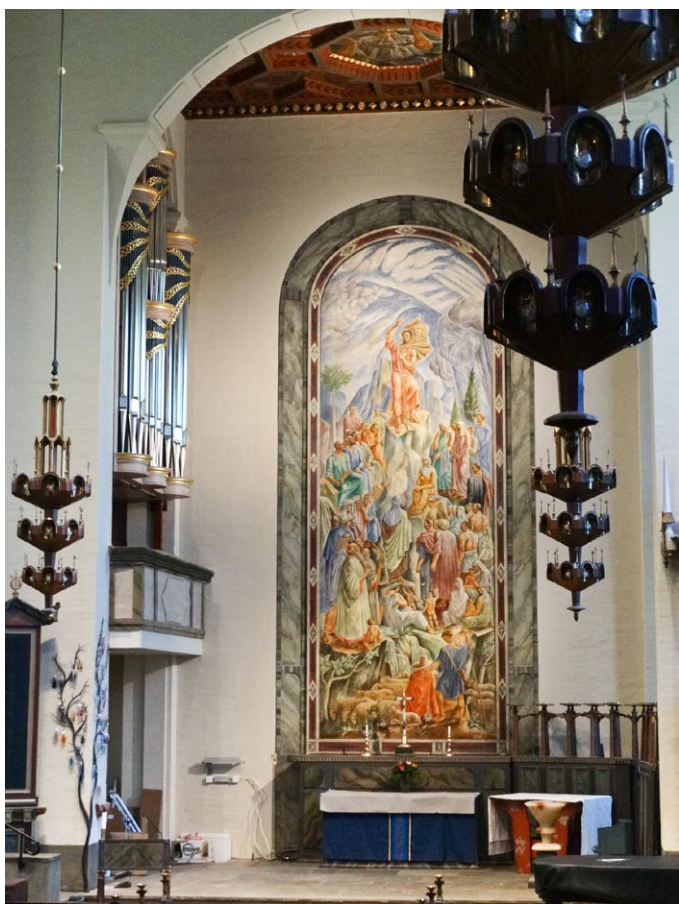
Silbermannovih orgel. Igralnik je brez dvoma kopija Silbermannovih standardnih igralnikov pri dvomanualnih orglah. Razlika je le v tem, da je v pedalu dodan spodnji Cis, obseg manuala je povečan do f^3 , pedala pa do d^1 . Tako velike Silbermannove orgle so bile izjemno standardizirane, Močnikove orgle v Oslu pa imajo kar nekaj registrov narejenih po zasnovah drugih sočasnih mojstrov, kar mu lahko štejemo le v dobro. Registrov Gemshorn, Doppelflött, Sechst Quinta Altera (= Sesquialtera), Holz-flött in Waldflött ne bomo nikoli srečali v Silbermannovih orglah. Prav tako je Silbermann Cornett običajno postavil v glavno piščalje, vzporedni registri v gornjem piščalju pa so bili samostojni. Nadalje pri orglah takšne velikosti v manualna piščalja ni nikoli vgrajeval jezičnikov, pedal pa je omejen na največ 2 do 3 registre, ostalo pa so bile morda zveze z glavnim piščaljem. Pri mnogih rešitvah v teh orglah je Močnik posnemal velike orgle Zacharias Hildebrandta v Naumburgu iz leta 1747. Tako bi bilo morda bolje, če ne bi toliko poudarjali, da gre za kopijo Silbermanna, ampak raje rekli, da se slogovno zgledujejo po saško-turingijski šoli prve polovice 18. stoletja.

Nobenega razloga ni, da bi tovrstne kompromise kritizirali, saj končni rezultat odlično omogoča izvajanje glasbe Johanna Sebastiana Bacha – celo bolj kot osnovni koncept Silbermannovih orgel, pri katerih se srečujemo tudi z neljubimi omejitvami.

Marca sem imel pri Margareti priložnost igrati na oboje orgle. Na koncertu je bila na sporedu Bachova glasba, med nedeljskim bogoslužjem, ko je Svenake Svensson na Setterquistovih orglah spremljal ljudsko petje, pa sem liturgične dele igral kot solo orgle. V treh dneh igranja in uživanja na orglah sem postajal vse bolj navdušen. Čeprav se zdijo samo skromne prezbiterijske orgle, dobiš vtis, da igraš na ogromen inštrument z mogočnim plenom in neskončnimi možnostmi zvočnih kombinacij. Intonacija je izvrstna – od širokih in pojočih principalov, preko značilnih flavt do barvitih jezičnikov. Posaune v pedalu se idealno odziva in v svoji zaokroženosti daje zvoku učinkovito in široko osnovo. Trompett in Krumbhorn imata bolj mil francoski izraz, ki ga je Gottfried Silbermann povzel po svojem bratu Andreasu v Strasboug. Trobento je tako brez problema mogoče uporabiti za normalen pleno. Zelo praktična je bila odločitev, da se v glavno piščalje postavi ozkomezurirana Sesquialtera, kar daje možnost oblikovanja impresivnega terčno obarvanega plena. Ta hkrati lahko odlično služi kot solo v francoskem Tierce en taille. Po drugi strani ima širok Cornett na gornjem piščalju zaokroženo in mehko polnost, kar ga naredi za prelep solo register, ki pa nikakor ne izstopa preveč, kot to neredko slišimo pri francoskih kornetih.

Kot najlepše registre bi morda izpostavil Gemshorn in Doppelflöte v glavnem piščalju ter Quintadehn v gornjem. Tu se je Močnikov talent odličnega intonaterja res najbolj izrazito pokazal.

Naj sklenem, da ne moremo čestitati le župnijskemu občestvu švedske Margaretine cerkve, ampak tudi vsem pravim glasbenim prijateljem v in okrog Osla. Če boste potovali po Skandinaviji in je norveška prestolnica ena od vaših vmesnih točk, vsekakor izkoristite priložnost in si ob obisku cerkve oglejte nove orgle. Ob tem seveda ne pozabite pozdraviti stare Setterquistove gospe na zahodnem balkonu. Gre za del švedske orglarske zgodovine.

Avtor se za gradiva in informacije toplo zahvaljuje vikarju Peru Andersu Sandbergu in organistu Svenake Svenssonu.

Vrednotenje orgel (2. del)

Categorization of Slovenian Pipe Organs by their Historical Value, part 2.

Jurij Dobravec*

VI. Primeri dosedanjih vrednotenj

/Evaluations in the past/

Problem vrednotenj je izhodišče. Če nimamo celovitega pregleda, je vrednotenje lahko vprašljivo. Pri evidencah je zato zelo pomembno, da poleg tega, kar vemo, poznamo tudi to, česar ne vemo. Predvsem torej obstaja nevarnost, da smo kakšen zgodovinsko zelo pomemben inštrument zgrešili. Na Slovenskem doslej beležimo že več poskusov vrednotenja zgodovinskih orgel, ki so bila izvedena po različnih merilih ali z različnim namenom. Ne glede na izhodišče, pri katerem morda sploh ni šlo za konkretno vrednotenje zgodovinskosti, se izbiri redno citirajo tudi v uradnih dokumentih, predvsem pa praktično uporabljajo na področju kulturne dediščine.

Orgle na Slovenskem 1985

Orgle na Slovenskem je reprezentativna in promocijska knjiga, ki sta jo Milko Bizjak in Edo Škulj pripravila v 80-ih letih. Gre za izbor nekaj čez sto orgel, ki predstavlja presek slovenskega orglarstva od renesanse, ki jo predstavljajo orgle v cerkvi Žalostne matere Božje v Vojniku, do takratne sodobnosti, Schukejevih orgel v Cankarjevem domu. Poleg tega, da sta avtorja posamezne orgle obdelala, sta postavila tudi nekakšen normativ, kako se orgle opisujejo. Večina

* Besedilo je povzeto iz projekta *Vrednotenje in kategorizacija najdragocenejših slovenskih orgel*, ki ga je v letu 2016 delno sofinanciralo Ministrstvo za kulturo RS. Prvi del je bil objavljen v *Ecce organvm!* št. 6, aprila 2017. Tretji, zadnji del, s **predlogi konkretnih usmeritev in ukrepov**, bo objavljen jeseni. / Article of this issue was prepared as a report of the project *Categorization of Slovenian Pipe Organs by their Historical Value*, co-financed by Ministry of Culture in 2016. List of historical organs by selected categories is published on the web page www.arsors.org.

kasnejših del različnih avtorjev in avtoric, od člankov s statusom izvirnega znanstvenega članka, preko diplomskih nalog do katalogov po dekanijah, ima namreč od tedaj podoben slog: opis cerkve in njene zgodovine, nekaj besed o morebiti znanem avtorju, relativno dolgi opisi različnih okoliščin, ki so načeloma povezane z orglami tega avtorja, poskus slogovne umestitve. Od značilnosti orgel neredko ostane le dispozicija, lahko tudi rekonstruirana ali navedba sorodne. O oblikovnih značilnostih omar so opisi skopi, prav tako se avtorji le izjemoma poglobijo v tehnične značilnosti, le nekaj redkih primerov novih orgel pa poznamo (npr. Lj-Polje), ko je za posamezne orgle napisan tudi poglobljen pogled izvajalca glede na povezanost dispozicije in posameznih skladb. Za zgodovinske orgle takšnih razprav nimamo.

Knjižno delo še po 30 letih predstavlja referenco za mnoge posege, čeprav imamo za večino orgel že precej izboljšane kataloge in mnogo več znanja. Pri uporabi knjige gre za dva pojava: prisotnost in odsotnost v knjigi *Orgle na Slovenskem*. Torej, če so orgle v knjigi opisane – ne glede na vsebino zapisa – so postale načeloma več vredne in so imele nekakšno prednost pri načrtovanju lastnika, in tudi državnem sofinanciranju. Tako so npr. v 90 ih letih restavriral zgolj in samo inštrumente iz knjige, kar je svojevrsten fenomen. Pri posegih v neobravnavanih 900 orgel je šlo največkrat za generalna čiščenja, mnoge pa so še naprej prepuščene propadanju.

Ker se je poleg tega spomeniškovarstvena stroka doslej praviloma opredeljevala le do pročelja omare, o notranjosti orgel pa so odločali kar izvajalci sami, je od mnogih zgodovinskih orgel iz te knjige ostala le omara.

Leksikon orgel in orglarjev 2013

Zamisel Eda Škulja je bila preprosta in tipično leksikonografska: sestaviti prostorski, časovni in vsebinski pregled, ki naj splošni javnosti zadostuje kot osnovna informacija, stroki pa naj služi kot izhodišče za poglobljanje. Delo odseva avtorjevo razgledanost, poglobljene raziskave in večdesetletne izkušnje pri konkretnih orgelskih projektih. Sam v uvodu navaja, da gre pri obravnavi oseb za nadgradnjo Leksikona cerkvenih glasbenikov, ki je izšel leta 2005, pri orglah za ponovni pretres gesel iz osemdesetih let, za skladatelje pa je vzel nekoliko obširnejši izbor izvirnega gradiva, ki ga kot muzikolog in urednik pozna v potankosti. Več kot nadgradnja.

Nastalo je torej delo, ki vsebuje okrog 500 abecedno razporejenih gesel štirih tipov vsebin: orgle, orglarji, skladatelji in pisci. Sledi mu

seznam literature o slovenskih orglah, pri čemer seveda prevladuje Cerkevni glasbenik. Podrobno seciranje bi bržkone pokazalo, da je kakšen del orgel ali kakšna oseba izpadla iz besedila, vendar gredo zgodbe kriterijev prav pri leksikonih lahko v neskončnost, zaradi katerih potem zapademo v zgoraj omenjeni obup majhnosti.

Kar se tiče konkretnega vrednotenja – ki sicer ni namerno ampak ugotovljeno – je poleg splošnega besedila potrebno pogledati priloge. V prvem dodatku, kjer avtor predstavi 40 „najbolj reprezentativnih slovenskih orgel“, gre za strokovno izjemno pomembno usmeritev postavljanja in utemeljevanja kriterijev, katera orgelska kulturna dediščina je na Slovenskem zares vredna. Ne le zgodovinsko, ampak tudi sodobno in zvočno. Avtorjev katalog sicer nima navedene metodologije vrednotenja, zato res predstavlja “reprezentativne” orgle v splošnem smislu.

Interna kategorizacija v podatkovni zbirki ARSORS

Podatkovna zbirka ARSORS inštituta Arsorgani Sloveniae vsebuje tudi metapodatke. To pomeni, da ima vsak zapis, v nekaterih primerih pa tudi posamezni podatek oceno ali preračun kakovosti. Na ta način je bila pripravljena kategorizacija, ki jo uporabljamo interno

Namen vrednotenja je:

- podatkom in podatkovnim zbirkam dati vrednost
- poskus objektivnega, primerljivega, predvsem pa ponovljivega vrednotenja
- preseči pavšalnost 100+ let starih objektov v kulturni dediščini
- priprava orodja za odločanje na upravni ravni

Končna vrednost se sešteje iz točkovanja naslednjih štirih podkategorij: (1) jedrne starostne podkategorije, (2) pomožne starostne podkategorije, (3) kategorije avtorstva in (4) kategorije uporabe in izvajalske prakse.

Največje možno število točk je 30, glasbila pa so razporejena v naslednje kategorije:

25 – 30: izjemna vrednost

20 – 24: visoka vrednost

11 – 20: srednja vrednost

10 in manj: osnovna vrednost

Številčno vrednotenje glasbila kot kulturnovarstvenega objekta načelno ni problematično, vendar se ob tam srečujemo tudi z dilemami, kot so npr:

- kako vrednotiti nestrokovno, slabo ali neustrezno restavrirane orgle,

- kako vrednoti orgle, ki jih ni mogoče vrniti v prvotno stanje,
- kako vrednotiti povsem uničene ali uskladiščene orgle,
- kako vrednotiti kopije in kopije posameznih delov,
- kakšno vrednost imajo orgle, sestavljene iz delov več orglarjev;
- kako pri vrednotenju upoštevati akustiko prostora, ki je za zvok ključna,
- do kakšne mere vrednotenje primerjati z bližnjimi orgelskimi krajinami, ki so slogovno in zgodovinsko primerljive,

Vrednotenje ARSORS tako ostaja interno, za potrebe podatkovne zbirke, ob konkretnih posegih pa je treba na terenu interdisciplinarno preveriti dejanske okoliščine in možnosti.

VII. Preliminarni seznam kategorije NB “nacionalno bogastvo” 2016 / National list of historical organs

Po Zakonu o varstvu kulturne dediščine, 10. členu, so vse orgle, ki so stare več kot 100 let, in sestavni del nepremičnega spomenika, nacionalno bogastvo. Kategorija sovпада z razširjeno prakso po Evropi, da se spomeniškovarstveno obravnava objekte, ki so starejši od 100 let.

Slovensko orglarstvo je, tako kot mnogi drugi tipi dediščine, v času I. sv. vojne doživelo silovit prelom, zato je meja smiselna tudi po strokovni in ne le po nominalni plati. Šele leta 1925 je bil izdelan prvi povojni opus pri nas.

Ohranjenih ali delno ohranjenih orgel, ki so starejše od 100 let je glede na trenutne evidence podatkovne zbirke ARSORS v Sloveniji 629. Ugotavljanje njihovega stanja bi močno preseglo možnosti našega projekta, ga je pa mogoče in nujno potrebno izvesti v prihodnje.

Pripravljen je bil seznam orgel, ki temelji na trenutnem znanju in le v nekaterih primerih na podrobnem pregledu na terenu. To bo treba vsaj za najbolj dragocena glasbila izvesti v prihodnje, s čemer se bo kakovost seznama lahko pomembno izboljšala.

Kategorijo NB razdelimo na pet podkategorij, ki jih opredeljujejo časovne meje:

NB1700 (renesansa in zgodnji barok)

NB1780 (srednji in pozni barok do Jožefinskih reform)

NB1840 (zgodnji klasicizem)

NB1878 (pozni klasicizem in prehodno obdobje)

NB1916 (cecilijanstvo z romanticizmom)

Glasbila posameznih avtorjev, ki so enak slog ohranili tudi čez mejo, se lahko štejejo v zgodnejšo. Take izjeme je potrebno preveriti na terenu.

V nadaljevanju sta objavljeni razpredelnici prvih dveh kategorij. Ostale tri so opredeljene v seznamu orgel na spletni strani www.arsors.org, kjer je navedena tudi legenda uporabljenih okrajšav.

B1700 renesansa in zgodnji barok

/ Renaissance and Early Baroque

lokacija	vel	leto	stanje	stanje - opis
Koper - stolnica	n	1515	do	eno krilo orgelskih vrat
Bled - pc Marija	1M+P	1639	d	omara in dva registra
Ptuj - pc Rok	n	1640	do	samo omara; poslikana krila
Vojnik - pc Marija	1M+P	16__	s	restavrirane in rekonstruirane 2012
Ljubljana - Narodni muzej Slovenije	1M	166_	s	ekspонат
Dolane - grad Borl	1M	1668	izv	Muzej Varaždin; poslikana krila
Kamnik - pc Primož	1M	1680	s	restavriran 1998
Janževa Gora - pc Janez	1M+P	1680	sn	piščali uničene; neposlikana krila
Straže - pc Ahac	1M	16__	nn	neznano; morda kje uskladiščen
Strmca - pc Krištof	1M	1682	sn	manjka prospektni register; poslikana krila
Zagaj - pc Marija	1M+P	1690	s	večina ohranjena; ostanki kril; verjetno iz Zagreba

Zapotok - pc Marko	1M+P	1699	s	?
Šober - pc Urban	1M	1700	s	večina ohranjena
Sotensko pri Šmarju - pc Miklavž	1M+P	17__	sn	večina ohranjena; predelano; poslikana krila
Sv. Trije Kralji (Radelj) - pc Kralji	1M	170_	s	solidno ohranjene
Vinski vrh - pc Barbara	1M	1704	s	v celoti ohranjeno; poslikana krila
Rogatec - pc Jurij	1M	17__	s	zapuščen, večina ohranjen

NB1780 srednji in pozni barok do Jožefinskih reform / Middle and Late Baroque

lokacija	vel	leto	st	stanje - opis
Turški Vrh - pc Mohor	1M	17__	sn	večina ohranjena; zapuščeno
Veliko Mlačevo - pc Martin	1M	1716	s	večina ohranjena
Ožbalt - žc	1M+P	1719	s	predelan
Šentjanž nad Štorami - pc Janez	1M	1720	s	vprašljivo rekonstruirano cca 2012
Mekinje - žc	2M+P	1720	sk	omara, večina registrov; prospekt!
Bukovje pri Slivnici - pc Miklavž	1M	17__	nn	večina ohranjena, zapuščeno
Maribor - nc Marija	1M+P	172_	izv	ohranjen, restavriran v Ehrenhausnu v AUT
Vič - pc Lenart	1M	1723	sn	večina ohranjena; poslikana krila
Radelca - pc Pankracij	1M+P	1724	s	delno rekonstruiran 2015

Slovenska Bistrica - žc	2M+P	1724	s	večina ohranjena
Šmihel nad Laškim - pc Mihael	1M+P	1725	d	večina ohranjena
Zagorje - žc	1M+P	1725	d	restavriran 2015
Brezno - žc	1M	1725	s	večina ohranjena, večkrat popravljen
Vodule - pc Uršula	1M	172_	sn	delno predelano, večina izvirnega ohranjena
Botričnica - pc Marija	1M	17__	sn	malo izvirnega; predelano
Tomaška vas - pc Tomaž	1M	1726	s	restavriran/ rekonstruiran 2009; krila
Vuzenica - pc Marija	1M	1727	sk	prepeljan v PM Sl. Gradec ca 2014; ?Krila
Zakriž - pc Andrej	1M+P	1730	s	rekonstruiran in nadgrajen 2003; dva prospekta
Bezina - pc Barbara	1M	1730	sn	večina ohranjena
Ponikve pri Dobropolju - pc Florijan	1M	1731	s	prenovljen 1987
Celje - stolno župnišče	1M	1731	s	prenovljen 1985; krila
Sv. Boštjan - pc Rok	1M	1732	sn	večina ohranjen; krila; nepobarvan
Viševk pri Starem Trgu - pc Marija	1M	1733	s	ohranjeno v celoti, zavesice
Studenice - žc	1M+P	1733	s	delno ohranjeno; poslikana krila
Tinsko - pc Ana	1M	1733	sn	neznano; morda kje uskladiščen
Sela - pc Filip	1M+P	1734	s	rekonstruiran 2007
Št. Janž pri Radljah - pc Janez	1M+P	1737	sn	večina ohranjena, zrcalni omari, izvirno mehovje, lomljene tipke
Maribor - muzej	1M	1739	s	delno restavriran
Dornava - žc	1M	1740	nn	ni najden

Studenice - pc Lucija	n	1740	d	ohranjeno; marmorino krila
Rodni Vrh - pc Duh	1M	1740	sn	večina ohranjena
Sv. Anton na Pohorju - žc	1M+P	17__	s	zapuščene; večina ohranjena
Rafolče - pc Katarina	1M	1741	s	rekonstruiran cca 1990; krila
Kosta-njevica na Krki - samostan	2M+P	1742	d	omare ohranjene na Raki
Crngrob - pc Marija	1M+P	1743	s	večina ohranjena
Kamnik - muzej	1M	1743	s	ohranjen; vzdrževan
Rogatec - pc Hijacinta	1M	1743	s	restavriran/ rekonstruiran 2002
Piran - žc	1M+P	1746	s	delno ohranjen, možnost rekonstrukcije
Uniše - pc Ožbalt	1M+P	1746	sn	predelan, večina najstarejše plasti ohranjena
Ljubljana - žc Fužine	1M	1747	s	delno ohranjen; migrira v MB
Ptuj - muzej	1M	1748	s	restavriran/ rekonstruiran 2015
Čeče - pc Katarina	1M+P	1749	s	restavriran/ rekonstruiran ca2004
Legen - pc Jurij	1M	17__	s	izvirna samo omara, ostalo novejše
Brda - pc Andrej	1M	17__	s	zapuščeno, v slabem stanju
Blečji vrh - pc Anton	1M+P	17__	vs	v slabem stanju; večinoma ohranjen
Grič pri Klevevžu - pc Marija	1M	175_	sn	delno ohranjen, v slabem stanju
Tinsko - pc Marija	1M+P	175_	sn	delno ohranjen; samo južna omara je Janeček, S novejša
Pesek - pc Marija	1M+P	1751	s	popravljen ca 1989

Vesela Gora pri Šentrupertu - pc Frančišek	1M	1751	s	restavriran/ rekonstruiran 2003
Šoštanj - žc	1M	1751	s	obnovljen 2012
Babna Gora - pc Ana	1M+P	1752	s	zelo zapuščen, večina ohranjen
Ruše - žc	1M+P	1753	s	restavriran 1999
Rosalnice - pc Marija	1M+P	1753	s	delno restavrirano 1992
Primskovo na Dolenjskem - žc	1M+P	1754	do	samo poslikana krilna vrata in leseno pročelje
Bojtina - pc Uršula	1M	1754	s	v celoti ohranjeno; krila
Kompole - žc	1M+P	1754	s	restavriran/ rekonstruiran 1997; marmorin krila
Sladka Gora - žc	1M+P	1755	s	precej predelane
Podlipovica - pc Mohor	1M	1757	s	popravljen ca 1992
Vidovica - pc Vid	1M+P	1760	nn	omara in sapnica ohranjeni; morda kje ostanki
Izola - pc Marija	1M+P	1760	s	restavrirano 2005
Male Rodne - pc Mohor	1M	17__	s	večina ohranjen; zapuščen
Jeruzalem - pc Marija	1M	17__	s	obnovljen ca 2010
Vrhe pri Slovenj Gradcu - pc Urban	n	17__	sn	večina ohranjena; v slabem stanju; cerkev se podira
Dobrina - pc Jakob	1M	171_	s	neznano; morda kje uskладиščen
Dolenja Stara vas pri Šentjerneju - pc Frančišek	1M+P	1761	sk	odstranjen, zdaj iz Kostrivnice 1756

Dvorska vas pri Velikih Laščah - pc Janez	1M	1762	s	večina ohranjena; restavrirano 1985
Tunjice - žc	1M+P	1763	s	delno ohranjen; edini Križman v SLO
Nazarje - žc	2M+P	1763	s	predelan
Čermožiše - pc Marija	1M+P	1763	s	restavriran/ rekonstruirano 1994
Velike Brusnice - žc	2M+P	1764	s	restavriran/ rekonstruirano
Zgornji Šemnik - pc Ana	1M	1764	s	malo izvirnega; piščali nove, rekonstruirane 2015
Šentjošt nad Kranjem - pc Jošt	1M	1764	s	restavrirane
Olimje - žc	2M+P	1764	s	restavrirane; mehanika rekonstruirana po originalu; večina ohranjena
Tržišče - pc Marija	1M	1764	sn	neznano; morda kje uskladiščen
Ritoznoj - pc Marjeta	1M	1766	s	zapuščen; večina ohranjeno
Zagorje ob Savi - žc	1M	1768	s	predelan, delno obnovljen, zapuščen
Miklavž na Dravskem polju - žc	n	1768	s	neznano; morda kje uskladiščen
Marezige - žc	1M+P	1769	sk	neznano; morda kje uskladiščen
Dvorjane - žc	1M+P	1770	d	neznano; morda kje uskladiščen
Lemberg - pc Pankracij	1M	1770	sn	povsem uničen; še stoji
Sele pri Slovenj Gradcu - žc	n	17__	sn	večina ohranjena
Lemberg - pc Miklavž	1M	1771	s	delno usposobljen 1991; nedelujoč

Muljava - pc Marija	1M	1771	sn	neznano; morda kje uskladiščen
Koper - žc - stolnica	1M+P	1772	s	večinoma ohranjen
Jurjevica pri Ribnici - pc Križ	1M	1772	s	delno ohranjen
Javorje - pc jošt	1M	1772	s	v slabem stanju; večinoma ohranjen
Nova Cerkev - žc	1M	1775	d	samo omara in sapnica; morda del piščali. Vgrajena še sapnica od sv. Katarine
Sv. Lovrenc - pc Lovrenc	1M	1775	sn	manjka prospektne piščali, sicer dobro ohranjen; konserviran
Zgornja Kostrivnica - žc	1M+P	1778	nn	preseljen v D. Staro Vas
Topolšica - pc Jakob	1M	1778	s	ohranjen, obnovljen ca 1985
Zgornja Vižinga - pc Ilj	1M	1778	vs	delno ohranjen, v slabem stanju
Nemška vas - pc Lenart	1M	17__	s	malo ohranjenega; slabo stanje
Šmartno v Brdih - žc	1M+P	178_	s	ohranjen, restavriran
Sveti Vrh - pc Marija	1M+P	1781	o	samo omara
Dramlje - pc Ilj	1M	1781	sn	večina ohranjene, delno predelane
Hrovača - pc Trojica	1M+P	1782	s	večina ohranjene, delno predelane
Marija Dobje - pc Marija	1M	1782	s	večina ohranjene, malo predelane
Smolnik - pc Marija	1M+P	1782	s	ohranjene
Podvin - pc Miklavž	1M	1782	sn	ohranjene, predelane
Dobrava - pc Marija	1M+P	1783	sn	večinoma ohranjene

Sv. Trojica nad Cerknico - žc	1M+P	1787	d	neznano; morda kje uskladiščen
Sv. Ana v Slov. Goricah - žc	1M+P	1788	s	delujoče, obnovljene 2007
Tržišče - žc	1M	17__	s	restavrirano 1991
Brunk - pc Kralji	n	17__	nn	stojijo, v slabem stanju
Okonina - pc Jakob	1M+P	17__	s	večina ohranjena, nedelujoče
Zgornja Kungota - žc	1M+P	17__	s	delujejo, večina ohranjena, se ne uporabljajo
Orešje - pc Jožef	1M+P	17__	sn	večina ohranjena, zapuščeno
Škalske Cirkovce - pc Ožbalt	1M	17__	vs	nestrokovno obnovljeno
Šturje - pc Anton	n	179_	nn	neznano; morda kje uskladiščen
Primož pri Šentjurju - pc Primož	1M	179_	sn	samo omara in sapnica
Sveti Jurij ob Ščavnici - žc	1M+P	1791	s	zapuščen; večina ohranjeno
Ljubno ob Savinji - žc	1M+P	1793	d	delno ohranjene; nadgrajene
Olešče - pc Peter	1M	1794	s	delno ohranjene
Šmihel pri Žužemberku	1M+P	1794	sn	zapuščene; večina ohranjena
Izola - žc	1M+P	1796	s	delujoče, delno vzdrževane
Petrovče - žc	1M+P	1796	s	delujoče, restavrirane/ rekonstruirane 1992- 1996
Kremen - pc Primož	1M	1799	sn	večina ohranjeno, v slabem stanju
Vrtovin - pc Marija	1M+P	1803	s	večina ohranjeno

Prečne kategorije

Časovne in slogovne značilnosti so le en pristop h kategorizaciji, ki pa ne zadostuje za ustrezno vrednotenje orgelske dediščine. V prihodnje bo zato treba pripraviti še kategorije, ki bodo vrednost posameznih orgel določale vsaj še po spodaj navedenih kriterijih, ki so neodvisni od časa in so vanje vključene tudi novejšje orgle. Kriterij lahko orglam iz kategorije NB (nacionalno bogastvo) vrednost tudi zviša. Ti kriteriji so npr.:

- prvi in zadnji opus avtorja.
- največji opus avtorja ali delavnice.
- posebnost gradnje, oblike ali lokacije.
- tehnična posebnost, inovacija.
- mednarodni ali čezmejni pomen.
- rekonstrukcija po zgodovinskih orglah.
- umetniška vrednost projekta.
- druga zgodovinska vrednost.

Posebej skrbno bo treba opredeliti orgle, v katerih je več zgodovinsko pomembnih plasti.

Seznami ostalih kategorij so objavljeni na spletni strani.
/ For other categories, please see lists on the web page
[\[www.arsors.org\]](http://www.arsors.org):

NB1840 (zgodnji klasicizem / Early Classics)

NB1878 (pozni klasicizem in prehodno obdobje / Late Classics)

NB1916 (cecilijanstvo z romanticizmom / Cecilian Movement and Romanticism)

Vrednotenje orgel - deset vzorčnih primerov 2016

Pipe organ evaluation - ten examples

Jurij Dobravec

V okviru projekta priprave tega vrednotenja in kategorizacije smo vzorčno pregledali 10 glasbil. Izbor **nikakor ne pomeni njihove večje ali manjše vrednosti glede na ostale orgle iz najvišjih kategorij**. Nasprotno. Kot vzorec smo skušali predstaviti kar se da različne primere in različna stanja. Izbor vzorčnih primerov je bil izveden na osnovi poznavanja različnih razmer, različnega stanja in različnih možnosti. Pri posameznih opisih ne gre za poglobljeno analizo, ampak za strnjen opis, ki pri morebitnih potrebnih posegih predstavlja izhodišče za podrobnejši pregled, restavratorski načrt ali načrtovanje ustreznih ukrepov. Slikovno gradivo je ilustrativno.

Vsak opis je sestavljen iz več rubrik:

AVTOR (Author). Avtor ali avtorji zgodovinsko pomembnega glasbila.

LETO (Year). Leto ali domnevno leto izdelave.

OHRANJENOST (Recent condition). Ocena ohranjenosti po presoji na terenu.

UPRAVLJALEC (Owner). Naziv upravljalca in/ali lastnika.

PRISTOJNA SLUŽBA (Conservation office). Naziv ustanove, ki za glasbilo odgovarja, in organizacijsko enoto.

DOKUMENTACIJA (Documentation and sources). Znano listinsko, zvočno in fotografsko gradivo o glasbilu. Poiskali smo tudi arhivske fotografije.

OPIS (Description). Kratek opis tehničnih značilnosti in posebnosti.

ŠIRŠI POMEN (Cultural importance). Širši družbeni, umetniški in morebitni promocijski kontekst glasbila.

USMERITVE (Preservation measures). Konkretna usmeritve in predlogi za upravljalca, stroko in pristojno službo.

DOLGOROČNI CILJ (Proposals for the future). Možnosti uporabe v lokalnem ali širšem okolju.

Za osnovno poznavanje zgodovinskih orgel bi bilo smiselno za vse te orgle pripraviti podrobne opise in izhodišča za njihovo usodo v prihodnje.

Koper – stolnica (krilo)

AVTOR. Neznani. Domnevno eden od orglarjev iz Benetk.
LETO. 1515

OHRANJENOST. Samo dve platni desne polovice krilnih vrat.

UPRAVLJALEC. Stolna župnija Koper.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Piran.

DELOVANJE. Orgel ni, jih bo pa mogoče rekonstruirati na podlagi dokumentacije.

DOKUMENTACIJA. Raziskava Ars organi Sloveniae v letih 2015-2016 v okviru projekta restavriranja poslikave platen.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. Samo krilo (začetek 20. stol, 1964, danes)

ZVOČNI ARHIV. Ni izvedljiv.

OPIS. Platni sta pravokotnih oblik, okvirne velikosti 420 x 120 cm, kar je običajna velikost za pročelna piščalna polja orgel v beneških stolnih cerkvah renesančnega obdobja. Zgornja dela kril, približno v višini širine tako, da nastane izsek četrtnine kroga, sta polkrožno odrezana in sekundarno dopolnjena z monotono sivo barvo. Ugotovitev kaže – in zaključenost motiva potrjuje – na veliko verjetnost, da je bilo pročelno polje zgoraj polkrožno. Vendar obstajajo tudi kombinirani primeri, zato dokončnih zaključkov ni mogoče takoj izvesti. Očitno je, da sta platni obrezani tudi po daljših stranicah. Natančno v kolikšni meri, ni ugotovljeno. Platno s pokolom nedolžnih otrok je rahlo poševno prirezano tudi od sredine navzgor do začetka polkrožnega loka. Darovanje v templju je močnejše zoženo kot Pokol in je rahlo poševno odrezano tako, da je v spodnjem delu še ožje. Na spodnji stranici odrez ni nikjer opazen, morda je rob ostal pretežno v celoti. Na nekaterih daljših stranicah je opazno, da so bili robovi platna izravnani tako, da so jih prepognili oz. zavihali navznoter in stisnili. Zavihek je bil pri enem od restavriranj delno saniran.

Ob hitrem pregledu ni vidnih nobenih sledov vratnih tečajev, odseva morebitne lesene konstrukcije, žebeljev ali podobnih tehničnih elementov, značilnih za vrata. Tečaji so bili lahko ugreznjeni/skriti v leseni konstrukciji, nameščeni samo ležeče na zgornjem in spodnjem okvirju in z obročem nameščeni na steber, ali pa v obliki ležečega T. Morda je/bo kakšna podrobnost vidna na rentgenski sliki. Na sliki Darovanja v templju je na vstopu robne linije v zgornji lok morda slutiti poškodbo, ki je posledica izreza za stebrov kapitel, podobno kot pri sv. Sebastianu v Benetkah. Na isti sliki je spodnji notranji vogal močnejše poškodovan, oziroma manjka. To lahko nakazuje, da so na tem mestu vrata najbolj pogosto prijemali, ko so jih odpirali, iz česar bi lahko sklepali, s katere strani je bil narejen vhod na orgelski kor.

Velikost, povsem ustreza velikim katedralnim orglah, kakršne so izdelovali v času renesanse in zgodnjega

baroka na priobalnem in notranjem ravninskem območju od Jadrana do Genovskega zaliva.

V osnovi privzamemo načelo, da so orgelska vrata pokrivala celotno sprednje piščalno polje, ne glede na njegovo morebitno členjenost. V severni Italiji ne poznamo primera, kjer bi krilna vrata ne segala po celotni višini polja. Prav tako iz obravnavanega obdobja ne poznamo primera, kjer največja pročelna piščal ne bi stala na geometrični sredini piščalnega polja, niti takšnih, kjer bi največja piščal bila kakorkoli lomljena. Značilnost italijanskih renesančnih orgel je tudi, da imajo relativno kratke noge. Največja višina platen, to je nad 400 cm ali nekaj več kot 13', omogoča pročelje s srednjo principalno piščaljo 12'. Ni pa mogoče ovreči možnosti, da prva piščal osnovnega registra dejansko ni segala do vrha piščalnega polja, kar bi pomenilo, da je osnova 8'. Če je bila uglasitev višja od današnjega komornega tona 440 Hz, so bile lahko piščali nekoliko krajše.

Iz širine platen, to je 105 in 155cm, je mogoče oceniti širino piščalnega polja, ki je torej bilo enako ali več kot 310 cm. V tako širino je pri nečlenjenih pročeljih mogoče namestiti za 2 oktavi oz. 25 piščali (Lovere, Sv. Maria Valvendra) piščali takrat značilnih principalnih menzur – običajno nekoliko širše od standarda po Töpferju. S tem obseg klaviature še ni določen, saj ne vemo, ali je šlo za klasično kratko oktavo, ali morda enega od italijanskih tipov navzdol v base podaljšano manualno klaviaturo. Poznamo tudi primere s 32-timi pročelnimi piščali v enem samem polju (Lodi, sv. Frančišek). Tu gre za tri oktave, kjer je spodnja kratka, z le sedmimi toni (7+12+13). V primeru členjenega, t.i. lombardskega tipa pročelja, je zadeva še bolj zapletena, saj bo nemogoče ugotoviti, koliko je bilo v takem pročelju morda gluhih piščali v višjih nadstropjih.

ŠIRŠI POMEN. izjemen širši mednarodni pomen. Najstarejši ohranjen del katerihkoli orgel na Slovenskem. Slikar domnevno Victor Carpathius.

ZADNJI POSEG. Restavriranje poslikave platen.

USMERITVE. Rekonstrukcija orgelske omare (I. faza) in glasbila (II. faza). Vključitev mednarodne javnosti. Lahko postane zelo odmeven projekt.

DOLGOROČNI CILJ. Proučiti možnost postavitve rekonstruiranega glasbila ali vsaj omare v prezbitarij Koprške stolnice. Historični glasbeni večeri. Izjemne možnosti za promocijo.

Blejski otok –

podružnična cerkev sv. Marije (EŠD25)

AVTOR. Paul Rotenburger (*1598, Salzburg – †1661, Salzburg)
LETO. 1639, eno najstarejših glasbil v širši regiji.

OHRANJENOST. Omara v celoti, dva registra skoraj v celoti, vključno pročelne piščali, ki so okrašene s punktiranjem. V nazaj močno poglobljeno ohranjeno omaro so vgrajene pnevmatske orgle iz leta 1912, ki delujejo. Piščali iz 1639 so sestavni del sedanjega glasbila.

UPRAVLJALEC. Župnija Bled.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Kranj

DOKUMENTACIJA. Izvirna pogodba iz 1639 z opisom orgel (NŠAL, Župnija Bled). Dokumentacija Dekmalamt iz leta 1917 (AS1100). ŽA Bled, mapa Orgle – dokumenti v zvezi z Dorničevo nadgradnjo leta 1912. Sattner, Hugolin. Orgle na Blejskem otoku. V: Cerkveni glasbenik Leto 1912 št. 11, str 94. Stele, France. Bled – župna c. sv. Martina – dekanija Radovljica. Zapisnik MCVIII, 1920. INDOK center MK (z001-0029). Mal, Josip, 1924. Umetnostnozgodovinski zapiski - Cerkev na blejskem otoku. V: Zbornik za umetnostno zgodovino 1924 IV 3. izdaja. Str 152. Bizjak, Milko in Edo Škulj. Orgle na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1985. Str. 172-173. Interna pregledna analiza ARSORS z obširnim poročilom 2012. Heinz, Otmar. Frühbarocke Orgeln in der Steiermark: zur Genese eines süddeutsch-österreichischen Instrumententyps des 17. Jahrhunderts. Priloga na DVD plošči, Bled.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. Neznani avtor (?F. Kimovec),

1911 (AS1100). F. Stele, 1984 (Orgle na Slovenskem)

ZVOČNI POSNETKI. Interno ARSORS 2013 in 2014.

OPIS. Pročelje orgel v cerkvi na blejskem Otoku je bilo v času postavitve relativno veliko. Celo za 6 registrov, kolikor jih navaja pogodba in kasnejši inventarji, ter kratko oktavo, so skoraj trije metri širine in več kot štirje metri višine ter tripoljno pročelje, kar neobičajna dimenzija. Globina glede na dimenzije ohranjenih bočnih delov ni presegala 60 cm. Relativna plitkost omare je razvidna tudi iz ohranjene fotografije iz leta 1911. Mere orgelske omare so po vseh dokaznih gradivih sodeč enake kot so vidne še danes. Pročelje je po višini razdeljeno na orgelsko podnožje, ki sega do višine meter in pol, in orgelski nastavek, ki se nadaljuje nad vencem in je nekoliko širši ter globlji od ohranjenega podnožja. Orgelsko podnožje in nastavek sta v širino členjena – vsak zase nekoliko različno – v tri navpične razdelke. Za 4 cm poglobljen srednji del podnožja je izvirno služil kot igralna niša s klaviaturo in registrskimi potegi. Spodnji rob klaviature je bil na višini 72 cm, registrski manubriji pa so bili kot vse kaže nameščeni na diskantni strani klaviature, kjer se še sledijo štiri pokončne odprtine, ki so danes zakrite. Na basovski strani ni vidnih nobenih ostankov odprtin. Odprtine na desni so bile v dveh ravninah, zgoraj dve enaki in morda z zaskokom, spodnja zanesljivo z zaskokom. Širina vseh odprtin za manubrije tudi sicer ni enakomerna – spodaj je nekoliko širša, kar je lahko posledica obrabe in posledično krpanja. Če upoštevamo, da je bilo izvirno 6 registrov in prostor zanje odštejemo od širine sedanje pokrovne plošče, in na basovski strani odštejemo simetrično enako širino, dobimo 64,5 cm, ki ustreza klaviaturi kratke oktave v razponu od tipke E do tipke c3. Širino dodatno potrjujeta dva pravokotna vtisa pod mestom nekdanje klaviature, med katerima je notranja razdalja 64,5 cm, zunanja pa 71,5 cm. V notranjosti omare so še vidna ležišča notranjih delov orgel. Zgornji del orgel je bil prvotno zaprt s krilnimi vrati, ki pa so pogrešana.

Vse prospektne piščali so izvirne, kar je mogoče dokazati na podlagi materialov, načina izdelave, značilnih takratnih oblik zgornje in spodnje ustne, punktiranega okrasja in dokumentacije iz Dunajskega arhiva, ki priča, da piščali so bile izvzete iz rekvizicije kovin za vojaške potrebe I. sv. vojne. Osrednja in največja piščal je A. Izvirna je tudi večina piščali flavtnega registra, ki je izdelan iz macesnovega lesa. Vse ohranjene piščali so vgrajene v sedanje pnevmatske orgle, ki jih je leta 1912 izdelal radovljčan Anton Darnič in imajo kot glasbilo zgolj srednjo uporabniško vrednost.

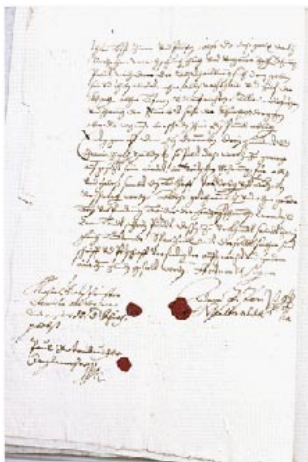
ŠIRŠI POMEN. Orgle imajo kulturnozgodovinski pomen za regijo, predvsem za Avstrijski deželi Koroško in Salzburško, za Bavarsko v Nemčiji, Južno Tirolsko v Italiji in Slovenijo.

ZADNJI POSEG. Anton Dornič, 1912. Razdiranje in vgradnja novih orgel v nazaj podaljšano izvirno omaro. Ohranil prospektne piščali in en flavtni register.

USMERITVE. Restavriranje obstoječega materiala in rekonstrukcija manjkajočih delov glede na ohranjeno dokumentacijo in rezultate raziskave. Ker gre za najstarejše znane akustične prvine orgel na Slovenskem in za najstarejšo ohranjeno omaro pri nas, je iz zgodovinskih in promocijskih razlogov smiselno vrniti stanje na stopnjo originala iz 1639. Zglede v tujini imamo. Osnova bo poglobljena raziskava in načrt, ki ju je treba izvesti interdisciplinarno in pod strokovnim nadzorom mednarodne organološke javnosti. Poleg glasbila samega je treba komparativno preučiti sočasna glasbila, predvsem ohranjena dela orglarske rodbine Rotenburger. Za izvedbo del je nujno treba pritegniti visoko kakovostne orglarje restavratorje. Vsak kompromis mora biti izključen. Kot potencialno začasna rešitev v pripravljalnem obdobju bo smiselna delna osvežitev zunanosti omare in skrbna zaščita piščali obeh registrov. Sedanje Dorničeve orgle se glede na možnosti prestavi v slogovno primernejše okolje, odvzeti historični material pa ustrezno nadomesti.

DOLGOROČNI CILJ. Reprezentativni primer renesančnega glasbila z možnostjo uporabe za koncerte, mojstrske tečaje, tekmovanja, kulturnozgodovinsko promocijo in državne ter cerkvene protokolarne dogodke.

DRUGA GLASBILA TE STOPNJE OHRANJENOSTI: Ptuj – sv. Rok, Branik, Šentviška gora,

Tunjice pri Kamniku – župnijska cerkev sv. Ane (EŠD787)

AVTOR. Frančišek Ksaverij Križman (*1726, Branik – †1795, Rottenmann).

LETO. 1763. Sem prestavljene 1891.

OHRANJENOST. Orgle so predelane in delujejo. Izvirna lokacija v cerkvi sv. Trojice v Ljubljani. Danes precej predelane. Ohranjeno: omara v večji meri, manualna in pedalna sapnica, pročelne piščali, verjetno kovinski registri manuala.

UPRAVLJALEC. Župnija Tunjice.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Kranj

DOKUMENTACIJA. Neznani avtor. Orglje v Tunjicah. Rokopis (~1913) v fondu "Stanko Premrl" v arhivu Orglarske šole v Ljubljani. Fabiani, Rafko. Orgle v ljubljanskih cerkvah. V: Kronika 2 (1935), str. 216. Groznik, Alojzij. Župna cerkev v Tunjicah (1954). Rokopis v NŠAL, str. 11. Bergant, Hubert. Tunjice – Križman (~1975). Rokopis v zapuščini H. Berganta, PA Nova Gorica. Škulj, Edo. Orgle v Ljubljani. Mohorjeva Celje 1994, str. 71. Bračko, Ludvik. Križmanove orgle v Tunjicah. V: Cerkveni glasbenik 88 (1995), str. 72. Škulj, Edo. Orgle v dekaniji Kamnik. V: Kamniški zbornik. Kamnik, 2000, str. 86-106. Škulj, Edo. Križmanova orglarska delavnica: Ob 250-letnici njegovih prvih orgel (v Ribnici). Ljubljana: Družina, 2010. Str. 57-64.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. F. Stele, 1984 (Orgle na Slovenskem).

ZVOČNI ARHIV. Arsors 2011 (pogodba z MK 3511-11-641905)

OPIS. (prirejeno po: Škulj, 2000). Ker je bila orgelska omara prevelika za tunjiški kor, so ob predstavitvi morali znižati njen gornji del. C principala je za 800 mm višji od odprtine v pročelju. Ker je cerkveni obok okrogel, orgelska omara pa ima trikotni sklep, so morali odrezati tudi konico tega trikotnika. Pročelje je razdeljeno na tri enako široka polja: stranski polji imata po devet večjih piščali principala – C stran je na desni, Cis pa na levi, – srednje polje pa ima v spodnjem delu manjše piščali principala, zgornji del tega polja pa je zaprt z desko, pred katero stojita kipca angelčkov, ki držita krono. Piščali principala so občutno pomaknjene proti notranjosti omare. Okraski na pročelju so sicer rokokojski, vendar nekoliko skromni. Z notranje strani omare je razvidno, da imata nosilca, ki delita stranska od srednjega polja, na notranji strani sledove odprtini, in sicer desni 12 odprtini, levi pa 2. Zgornji in spodnji del omare imata vrata z lepo okovanimi tečaji. Omara je flodrana, iz kronike pa je razvidno, da je bila leta 1839 marmorirana.

Na dnu zgornjega dela omare je sapnica glavnega piščalja iz orehovine, lepo izdelana, plitva, s 14 piščalnimi deskami za registre in 45 ventili pod prekati. Tri piščalne deske so zaprte. Na ostalih so piščali. Pod sapnico glavnega piščalja je sapnica pozitiva, ki ima samo tri piščalne deske in 45 ventilov. Izdelava kaže na povsem drugega orglarja kot gornja sapnica. Na dnu spodnjega dela proti zadnji steni orgelske omare je pedalna sapnica z 12 ventili. Sapnica nima piščalnih desk, ampak registra stojita neposredno na sapnici. Ob zadnji steni je 16–čevljski kontrabas, pred njim pa 8–čevljski oktavni bas. Pred orgelsko omaro je razmeroma velik igralnik, ki ni izviren. Napisi nad registrskimi ročicami niso skladni z dejanskim zvokom. Kovinski registri so starejši, leseni pa novejši. Zanesljivo je pročelni principal izviren. Mikstura je po prvi oktavi štirikratna in vsebuje tudi terco. Pred principalom je stal italijanski tromboncini.

ŠIRŠI POMEN. Križman se od naših orglarjev edini uvršča v vrh baročnega orglarstva. Najbolj znamenite so njegove orgle v ST. Florianu v Gornji Avstriji, ki so bile desetletja največje v monarhiji. Pod njimi je pokopan skladatelj Anton Bruckner. Edine njegove ohranjene orgle pri nas so v Tunjicah.

ZADNJI POSEG. Ni podatka.

USMERITVE. Restavriranje sapnic in ohranjenega piščalja. Igralnik v Križmanovem slogu, lahko kot igralna niša, s čemer se pridobi prostor za zbor na koru. Možnost je, da se ohrani drugi manual oziroma da se ga nadomesti s slogovno bližjim. Kljub tesnemu prostoru bi bilo smiselno orgelsko omaro ustrezneje prilagoditi in vsaj v vidnem zgornjem delu nadomestiti odžagane dele, ter ji vrniti prvotni marmorin.

DOLGOROČNI CILJ. Promocija v Evropi najbolj slovečega slovenskega orglarja.

Crngrob –

romarska cerkev sv. Marije (EŠD72)

AVTOR. Jan Frančišek Janeček (*1697, Podčbrady – †1777 ali 1778, ?Celje)

LETO. 1743, na izvirni lokaciji.

OHRANJENOST. V celoti ohranjeno.

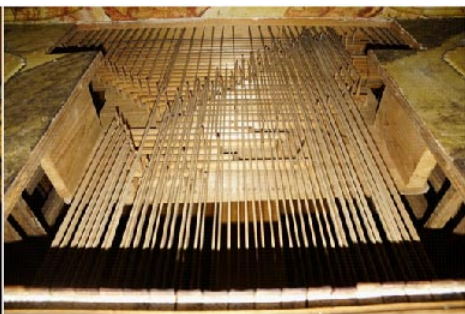

UPRAVLJALEC. Župnija Stara Loka.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Ljubljana.

DELOVANJE. Orgle delujejo vendar so slabo vzdrževane. Ob zadnjem posegu leta 1984 je bavarski orglar Kerssenbrock vzpostavil nazaj kratko oktavo, zamenjal nekaj tesnil, dodal električno puhalo in lesene dele zaščitil pred lesnimi zajedalci.

DOKUMENTACIJA. Levičnik, Josip. Iz Gorenjskega (Stara Loka/ Crngrob). V: Zgodnja Danica 23.10.1856, letnik 9, številka 43. Premrl, Stanko. S. Premrl, Nekoliko statistike o orgljah v ljubljanski škofiji, v: CG 41 (1918), str. 26. Hajnšek, Odilo. Crngrob pri Škofji Loki. V: Marijine božje poti. Celovec, 1969. Str. 354. Bizjak, Milko in Edo Škulj. Orgle na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1985. Str. 40-41. Bizjak, Milko. Celjske orglarske delavnice v obdobju baroka. V: Cerkveni glasbenik 77 (1984): 40-47. Bizjak, Milko. Obnovljene orgle v Crngrobu, v: Cerkveni glasbenik 77 (1984), 94. Škulj, Edo. Orgle v dekaniji Škofja Loka 1 del. V: Loški razgledi 45 (1998): 113-117. Škulj, Edo. Baročne orglarske delavnice (Janečkova orglarska delavnica. Škocjan pri Turjaku: župnija, 2012. Str. 124-126. Križnar, Franc. Orgle v podružnični cerkvi Marijinega oznanjenja v Crngrobu (Škofja Loka). V: Glasba v šoli in vrtcu Letn. 18, št. 1/2 (2014), str. 28-34.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. J Gorjup, 1972 (fototeka INDOK centra MK). F. Stele, 1984 (Orgle na Slovenskem).

ZVOČNI ARHIV. Arsors 2011 (pogodba z MK 3511-11-641905)

OPIS. Orgle najbolj prizadevnega baročnega orglarja na Slovenskem stojijo na izvorni lokaciji, kamor jih je Janeček leta 1743 postavil. Takrat so verjetno predelali tudi pevski kor. Omara je marmorirana v rožnatih in rumenorjavih odtenkih in ima bogato izrezljane in pozlačene okraske. Pročelje je deljeno na tri polja s piščalmi 4 čeveljskega principala. Na enak način, torej piramidalno, so razporejene tudi piščali ostalih manualnih registrov znotraj omare. Manualna sapnica je relativno visoko, na višini prehoda spodnjega dela omare v piščalni del.

Pedalna sapnica je zadaj, vendar je omara zadosti globoka, da so nameščene znotraj. To je edini tak primer in edini v celoti izvirno ohranjen Janečkov pedal, vključno s tipkami, trakturo, sapnico in piščalmi.

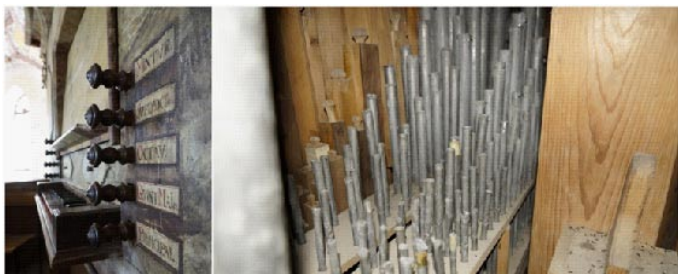
Igralniški je vgrajen v obliki igralne niše na sprednji strani omare pod piščalmi. Manualna klaviatura je standardnih mer s kratko oktavo. Spodnje tipke imajo značilne črte po celotni širini klaviature. Znotraj se mehanizem nadaljuje v obešeno trakturo, ki preko razledilne plošče odpira ventile posameznih tonov. Mehanika je zelo racionalna in odlično deluje. Igranje je kljub precejšnji obrabljenosti mehko in prijetno. Registrska mehanika je robustna kakor pri drugih njegovih glasbilih. Struženi okrogli potegi so levo in desno od igralne niše. Na levi je 5 za registre z lesenimi piščalmi, vključno z obema pedalnima, na desni 5 za kovinske registre principalove piramide. Izvirna dispozicija je: Principal 4', Quint 2', Oktav 2', Superoktav 1', Mixtur 1'+1, Copula maior 8', Copula minor 4'; Subbass 16', Oktavbass 8'. Za Janečkove orgle sta mala in velika pokrita kopula značilnost orglarske tradicije, ki jo je na Slovensko prinesel z rodne Češke.

ŠIRŠI POMEN. Večino orgel je Janeček izdelal na Celjskem, kjer je imel delavnico. Na Slovensko je prinesel tradicijo zgodnjebaročnega orglarstva, ki ga najbolj označujejo Mundtove orgle v znameniti Tynski cerkvi v središču Prage. Njegova glasbila slogovno ne sledijo sočasnemu razvoju na Češkem, ampak ostanejo brez nemškega vpliva.

ZADNJI POSEG. Hubertus von Kerssenbrock, 1984. Prenova, zaščita in vrnitev obsega klaviatur v prvotno stanje.

USMERITVE. Temeljito usposobiti glasbilo v koncertno stanje, vključno z gibljivo oskrbo z zrakom. Brezkompromisno restavriranje vseh delov, kar je v celoti izvedljivo. Osvežitev zunanosti omare, ograje in okrasja. Ugotoviti in rekonstruirati sočasno stanje in obliko kora.

DOLGOROČNI CILJ. Trenutno najstarejše delujoče orgle na Gorenjskem, v celoti ohranjene v izvirnem stanju. Liturgične/romarske dejavnosti. Koncerti v okviru KD Lonka iz Stare Loke, Loškega poletja in/ali festivala Orgle&.

Mekinje –

župnijska cerkev sv. Marije (EŠD2017)

AVTOR. Verjetno Johann Michael Steinhofer (* ok.1696 – †po 1734)

LETO. 1720.

OHRANJENOST. Omara v celoti, sapnica, nekaj piščali, okrasje omare in leseni kipci (v zelo slabem stanju). Vse ostanke je potrebno podrobno primerjalno preveriti, saj gre za vsaj 4 časovne plasti.

UPRAVLJALEC. Župnija Mekinje.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Kranj.

DELOVANJE. Orgle ne delujejo in so v skladišču. Omara je postavljena za steno, ki po širini cerkve deli pevski kor. Na sprednji strani te ograje so nove orgle iz leta 2009, ki se po obliki zgledujejo po starih. Piščali so v različnih prostorih v samostanu.

DOKUMENTACIJA. Arhiv samostana Mekinje. Bizjak, Milko in Edo Škulj. Orgle na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1985. Str. 26-29. Škulj, Edo. Orgle v dekaniji Kamnik. V: Kamniški zbornik. Kamnik, 2000, str. 86-106. Baročne orglarske delavnice (Steinhoferjeva orglarska delavnica. Škocjan pri Turjaku: župnija, 2012. Str. 39-41.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. F. Stele, 1984 (Orgle na Slovenskem).

ZVOČNI ARHIV. Ni izvedljiv.

OPIS. Orgelska omara je zgodnjebaročna in ima tri večja in štiri vmesna piščalna polja. Osrednje polje je v tlorisu ovalno, stranska trikotna. Vmesni stebri imitirajo masivno spiralo v zrcalni namestitvi. Zgoraj imajo kapitle, spodaj pa preprost podstavek. Osrednje piščali so vključno z nogo okrašene z vtisnjenimi spiralnimi vzorci. Pri največji je spirala dvojna in tvori mrežo, ki je na treh mestih prekinjena v večkotno cev. Vse ostale prospektne piščali so trojno punktirane nad in pod usti. Uglaševalna ušesa so dodana kasneje. Nadpiščalno okrasje je pozlačeno in na stičnem mestu zaključeno z angelsko glavo. Za razliko od omare v Gočah, ki je sicer odstranjena, ima osrednje polje rezljano okrasje kvadratasto zaključeno, stranska pa bolj zaobljeno. Kipci na vrhu omare so zdaj polihromirani: štirje angelci z (domnevno) glasbili, sv. Rozalija, sv. Cecilija in na vrhu kralj David s harfo. Mrežasta ograja na koru naj bi bila sočasna, vse skupaj pa delo iste frančiškanske šole kot glavni oltar, ki je prav tako iz leta 1720. (E. Cevc).

ŠIRŠI POMEN. Orgle so delo domnevno prvega orglarja s stalno prijavljeno obrtno dejavnostjo. Najstarejši ohranjeni ključni deli dvomanulnih orgel pri nas. Zgodnjebaročne poteze.

ZADNJI POSEG. Orglarstvo Škrabl, 2009. Razdiranje in strokovna premestitev v skladiščni prostor.

USMERITVE. Natančna preučitev sledi sprememb leta 1836, 1891 in po I. sv. vojni. Restavriranje omare, sapnic in ostankov registrov v ugotovljeno ali slogovno najbližje ugotovljeno stanje. Rekonstrukcija na podlagi dostopnih podatkov. Posebej pazljivo prenoviti pročelne piščali.

DOLGOROČNI CILJ. Proučiti možnost postavitve v stransko kapelo glavnega oltarja. Historični glasbeni večeri v Kamniku.

Svete gore (Zagaj) –

podružnična cerkev sv. Marije (EŠD1577)

AVTOR. Morda Johann Faller (* ok.1650 – †po 1717); pedal J.F.Janeček (1740).

LETO. Med 1680 in 1710 (Nekdanje datiranje 1740 ovrženo zaradi zgodnjebaročnih elementov. Curkova datacija v 2. pol. 18. stol. ni utemeljena)

OHRANJENOST. Omara, sapnice in večina piščali, vključno z lesenimi in s prospektom 8'. Igralna niša z igralnikom solidno rekonstruirana. Janečkovi dodatki iz prve polovice 18. stoletja so ostali sestavni deli glasbila.

UPRAVLJALEC. Župnija Sv. Petra Bistrica ob Sotli.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Celje.

DOKUMENTACIJA. Curk, Jože. Topografsko gradivo VII.

Sakralni spomeniki na območju občine Šmarje pri Jelšah.

ZSV Celje, 1967. Str. 53-54. Korošec, Josip. Orgle v cerkvi Marijinega rojstva Zagaj, Svete gore. V: Kulturne poti 2000 : vodnik po spomenikih. ZVNKD Ljubljana, 2000.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. J. Gorjup, 1979 (INDOK center MK)

OPIS. Relativno enostavna omara je tridelna z značilnim baročnim spodnjim delom in zgornja z nekoliko dvignjenim srednjim poljem od treh. Okrasje fino, zgodnjebaročno. Dodatne rezbarije na prehodu stranskih delov v osrednjega in na vrhu osrednjega. Zada je omara prigradena s še enostavnejšim lesenim zabojem, v katerem je nameščena pedalna sapnica in piščali. Te so dodatno zaščitene z lesenimi paneli kasnejše izvedbe. Prospekt so prvotno prekrivala krilna vrata. Ostale so samo polovice

kovinskih delov vratnih tečajev in odrgnine na omari. Platna domnevno niso ohranjena. Mehovi in igralnik so narejeni na novo leta 1994/95.

Sapnica je Janečkova iz leta 1740.

ŠIRŠI POMEN. Kakovostno delo srednjega baroka. Če se dokaže, da jih je izdelal Faller, so to edine njegove ohranjene orgle.

ZADNJI POSEG. Boštjan Černe, 1995. Restavriranje in rekonstrukcija v domnevno prvotno stanje.

USMERITVE. Podrobna raziskava zgodovine in dokumentacije po arhivih božje poti. Pregled platen po cerkvi in župniji, ki so morda izrezki orgelskih kril. Predelava detajlov manuala in igralne niše v ustrezen slog.

DOLGOROČNI CILJ. Glasbilo je v solidnem stanju in dokaj uspešno restavrirano ter rekonstruirano. Zaželeno več uporabe.

Vojnik – podružniška cerkev

Žalostne Matere Božje (EŠD3500)

AVTOR. Domnevno Georg Sebaldt (=Sewalt) (* ok. 1630 – † po 1674) (Hainz). Trditve o Tirolskem izvoru orglarja so vprašljive.

LETO. Okrog 1660 (domneva Hainz).

OHRANJENOST. Odlično ohranjen izvirni mehanski in akustični material. Solidno restavrirane in rekonstruirane.

UPRAVLJALEC. Župnija Vojnik.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Celje

DOKUMENTACIJA. Milko in Edo Škulj. Orgle na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1985. Str. 10-11. Rola, Marijan. »Dekanija Nova Cerkev.« Cerkveni glasbenik 86 (1993), str. 70. Majcen, Jana. Orgle v dekanijah Nova Cerkev in Slovenske Konjice. Diplomsko delo, mentor Maksimilijan Feguš. Univerza v Mariboru,

Pedagoška fakulteta, 2007. Str. 37-38. Heinz, Otmar. Frühbarocke Orgeln in der Steiermark: zur Genese eines süddeutsch-österreichischen Instrumententyps des 17. Jahrhunderts. Priloga na DVD plošči, Vojnik. Podstenšek, Matej & Kolar, Simon. Orgle v cerkvi Marije sedem žalosti. Priložnostni letak. Župnija Vojnik, 2010.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. Orgle na Slovenskem.

OPIS. Konservativno grajena orgelska omara je kljub višini 2,4m le slabih 70 cm globoka. Oblika značilna za samostanske orgle z večjim korom za molitve. Spodnji del je površinsko zaključen in ima spredaj vgrajen igralnik, ki je rekonstruiran leta 2008/10 na podlagi sledov v omari in ene ohranjene tipke. Omara marmorirana v zelenih odtenkih, v katerih so vključki v obliki polnilnih tabel, ki so rjavo-vijolični. Podporni segment piščalnega dela omare je marmoriran oranžno. Krona izrazito velika, bogato okrašena s sprednje strani z ornamenti v beli barvi. O krilnih vratih ni sledov, čeprav bi jih pri takem glasbilu pričakovali in oblika to omogoča. Mehovje, ki je bilo v vmesnem času zamenjano, je rekonstruirano po tehnologiji, značilni za baročno obdobje. Dva klinasta mehova se gonita s poteznimi jermeni, vgrajeno pa je tudi električno puhalo. Zračni tlak je 45 mm vodnega stolpca. Igranje je izjemno lahko in prijetno ter omogoča virtuosno igro slogu primerne programa.

Dodatki pedalnih registrov in v korno ograjo vgrajenega igralnika so odstranjeni. Klaviatura in igralna mehanika je rekonstruirana po drobnih ostankih in sekundarnih vzorih, pri čemer so vgrajeni vsi še uporabni deli; registrska je izdelana glede na ohranjene sledove. V omari je izvirna sapnica in dve tretjini izvirnih piščali. Tretjina je rekonstruirana po menzurah in materialu izvirnih. Med

njimi tudi prospektne piščali, ki so bile odvzete med I. sv. v. Izvirna in danes rekonstruirana dispozicija: Copel 8', Principal 4', Flöte 4', Octav 2', Quint 1?', Superoctav 1', Mixtur ?'. Na piščalnih izvirne inicialke imen registrov. Uglasitev je arhaična, in sicer Werkmeister III na višini komornega tona 456 Hz, kar je delno kompromis.

ŠIRŠI POMEN. Glasbilo je kakovostno restavrirano in rekonstruirano. Avtorstvo je vprašljivo, zato ima inštrument velik pomen v mednarodnem prostoru za primerjalne analize in ugotavljanje avtorstva (A – Schilterndorf, HR – Varaždin-Florijan). V Sloveniji so po dosedanjih podatkih to najstarejše orgle in edine delujoče, ki se spogledujejo s poznorenesančno zvočno in oblikovno zasnovo.

ZADNJI POSEG. Orglarstvo Kolar, 2008/10. Restavriranje in rekonstrukcija v domnevno prvotno stanje.

USMERITVE. Redno vzdrževanje orgel in uravnoteženo nihajočih razmer v cerkvi. Dodatne komparativne raziskave delov in zgodovine.

DOLGOROČNI CILJ. Redne prireditve in stalna uporaba.

Vič pri Dravogradu – podružniška cerkev sv. Lenarta (EŠD2957)

AVTOR. Andreas Schwarz

LETO. 1723. Izvirna lokacija morda Dravograd.

OHRANJENOST. Praktično v celoti, vključno z orgelskimi krili. Notranji sliki Davida in Cecilije izjemno dobro ohranjeni. Les v slabem stanju.

UPRAVLJALEC. Župnija Dravograd.

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Maribor

DOKUMENTACIJA. Zadnikar, Marijan. Vič pri Dravogradu p.c.sv.Lenarta. Tipkopis, Zapiski LIII. ZSV LRS, 1962.

Rola, Marijan. Dekanija Dravograd. Cerkveni glasbenik 85

(1992), str. 36-37. Škofijska orglarska delavnica Maribor: Poročilo ob ogledu starega pozitivu v cerkvi sv. Lenarta, ter opis del, ki jih je potrebno pri obnovi pozitivu narediti. Župnijski arhiv Dravograd, brez datuma. Krevh, Jože. Vič, moj dom. Dravograd, samozaložba, 2006. Str. 23-28.

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. Marijan Rola, ~1985.

OPIS. Izjemno velik pozitiv bi po obliki omare že lahko sodil med orgle brez pedala. Piščalni del omare je razdeljen na tri polja, od katerih je srednje nižje. Medpoljni stebri imajo značilno enostavno rombasto okrasje. Površina je marmorirana. Pročelje se zapira s krilnimi vrati, na katerih sta na notranjih slikah sv. Cecilija in kralj David. Upodobljena Cecilija igra na dvomanualni pozitiv. Rezbarije so fino izdelane, prvotno pozlačene, in večinoma ohranjene.

Mehanika je palčna s spodnjo kratko oktavo in običajnim obsegom, odlično ohranjena skoraj v celoti, tehnično

delujoča. Mehova sta dva in se poganjata s pomočjo vlečnih jermenov. Sapnica je v dobrem stanju, lesene piščali izvirne in le posamezne nekoliko načete. Kovinske piščali močno poškodovane, izvirnosti pa ni mogoče ugotoviti brez primerjave napisov drugih orgel iz delavnice Schwarz. Registrska mehanika in postavitev ročic značilna za zgodnji barok; ročice železne, spodaj oglate, zgoraj lepo zaobljene. Prvotno zaščitene s prežganim oljem. Dispozicija: Gedackt 8', Gedackt 4', Principal 4', Oktava 2', Kvinta 1?' Mixtura. Štiričeveljski prospekt daje za tako majhen inštrument dokaj močan vtis.

ŠIRŠI POMEN. Tri generacije graških orglarjev Schwarz so povezovale takratno Štajersko in Koroško v enoten kulturni prostor. Priložnost za čezmejno sodelovanje.

ZADNJI POSEG. Ni ugotovljeno.

USMERITVE. Generalna prenova in rekonstrukcija. Izjemne slike Davida in Cecilije. Ureditev ambienta.

DOLGOROČNI CILJ. Čezmejno sodelovanje Slovenja – Avstrija. Skupni kulturno-zgodovinski projekti, prireditve in dejavnosti.

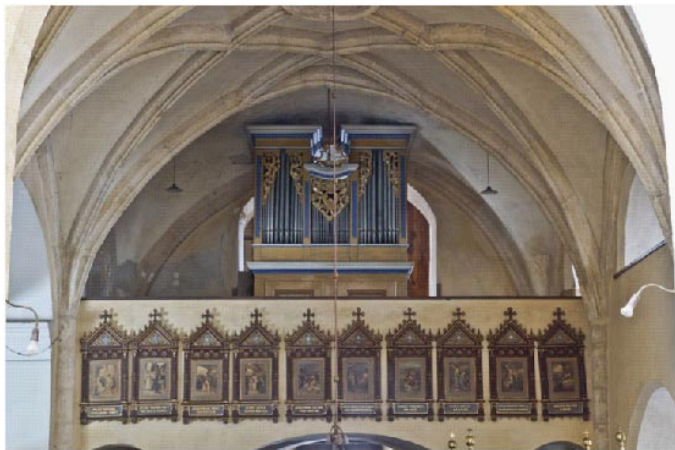

Župnijska cerkev

Sv. Jurij ob Ščavnici (EŠD962)

AVTOR. Josip Otonič
LETO. 1791.

OHRANJENOST. Solidna.

UPRAVLJALEC. Župnija Sv. Jurij ob Ščavnici

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Maribor

DOKUMENTACIJA. Ni znano.

ŠIRŠI POMEN. Skupaj z orglami na podružnici sv. Duha
tvorita eno najstarejših glasbenih plasti v vzhodnem delu
Slovenije

USMERITVE. Odstranitev dodatkov oz. vrnitev v prvotno
stanje

DOLGOROČNI CILJ. Župnija in kraj ima visoko kulturno
tradicijo, od tu izhajajo pomembni kulturniki za Slovence.

Cerknica – župnijska cerkev (EŠD66)

AVTOR. Johann Gottfried Kunath
LETO. 1825

OHRANJENOST. Razen delov igralnika in mehovja večina materiala izvirnega. V zelo slabem stanju.

UPRAVLJALEC. Župnija Cerknica

PRISTOJNA SLUŽBA. ZVKDS, OE Ljubljana

DOKUMENTACIJA. Bizjak, Milko. Orglarske delavnice v obdobju klasicizma. Cerkveni glasbenik 7 in 8 (1985). Bizjak, Milko in Edo Škulj. Orgle na Slovenskem.

Ljubljana: Državna založba Slovenije. Jurij, Dobravec. Po Kunathovih sledovih 1, 2 in 3. Cerkvni glasbenik 99 (2006). Dobravec, Jurij. Orglar Johann Gottfried Kunath – življenje in pregled dela. V: ECCE ORGANVM! Obvestila Ars organi Sloveniae št. 1 (januar 2016).

ARHIVSKE FOTOGRAFIJE. Stele, ok. 1926. Vuga D. in J. Gorjup, 1988. Smrke, 1984.

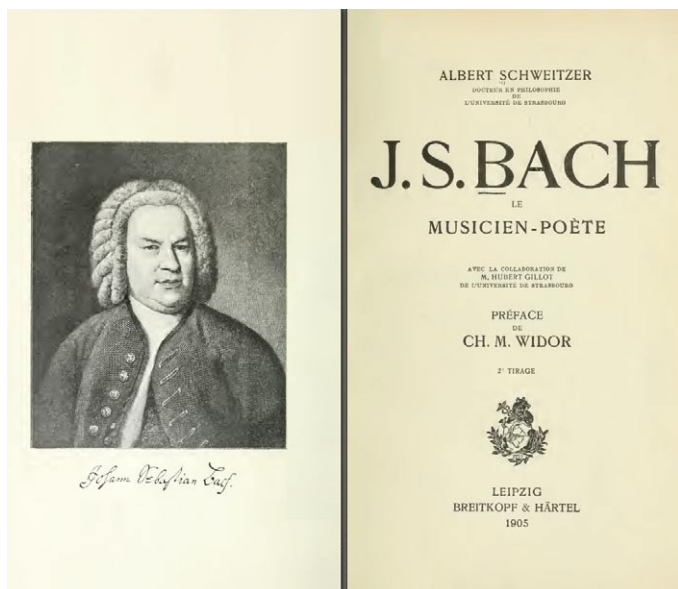
OPIS. Monumentalno omaro z valovitim pročeljem in ložami nekateri smatrajo za eno najlepših v Sloveniji. Bogato je okrašena z muzicirajočimi angeli, ki pa niso vsi izvirno bili nameščeni na orglah. Igralnik je vgrajen znotraj orgel, za pozitivom, ki je v spodnjem delu. Nad njim sta sapnici glavnega manuala. Pedalni sapnici sta postavljeni v višino sapnice pozitiva za organistovim hrbtom levo in desno. Mehovje se je prvotno poganjalo z dvema jermenoma. V prospektu orgel je široko menzurirani principal 8', oktav 4' in v pozitivu spodaj principal 4'. Mehanski prenosi so na videz izredno zapleteni. Manubriji so nameščeni levo in desno na obeh straneh igralnika (na poteg) ter iznad organistove glave. Poleg principalne skupine (principal 8', oktava 4', superoktava 2', mala kvinta 1 1/3' in dvojna mikstura 2 2/3' in 2') so še lesen portun 8', lesena leseno gamba 8', lesen salicinal 8' kovinsko vox humano 8' v diskantu in Flauta maior. 4-čveljski registri so oktava, fugara in flauta minor. Najnižje piščali kopule so zaradi prenizkega pokrova pozitiva zlomljene v obliki črke L. Flauta minor 4 je v celoti cinasta. Vsi registri v pedalu so leseni in odprti, izredno široko menzuriran pa je kontrabas 16. Na desni strani igralnika so še štiri odprtine za manubrija po vzoru ostalih, ki štrlijo iz igralnika, in še dve pedalki. Ena izmed slednjih je nedvomno služila za vzvod, ki je domnevno sprožil boben. Posebnost pri Kunatovih orglah v Cerknici je še, da je prvi od domačih orglarjev razširil kratko oktavo v basu in izpustil samo ton Cis. Tak primer se je v Evropi uveljavil že prej (npr. slovite Silbermannove orgle, ali pa številni baročni instrumenti v Španiji in drugod širom Evrope). (Prirejeno po Bizjaku)

ŠIRŠI POMEN. Edinstvena povezava z orglarsko šolo Severne Nemčije. Podatki kažejo, da so predniki izhajali iz iste šole kot sloviti Johann Gottfried Sibermann, ki je kot vemo, sodeloval z Johannom Sebastianom Bachom.

ZADNJI POSEG. Neznano; verjetno pred 1900.

USMERITVE. Temeljita analiza materiala in ohranjenosti. Generalno restavriranje in rekonstrukcija delov, ki so bili dodani ali so neuporabni. Premestiti nedelujoče Jenkove orgle s stranskega kora na ustreznejše mesto. Preurediti razsvetljavo iz središčne v bočno.

DOLGOROČNI CILJ. Župnijsko glasbeno življenje je zelo pestro. V primeru prenove je pričakovati aktivno uporabo.

Orgelski nenazadnje / Final organ word

V letu 2017 se slovenskim ljubiteljem orgel in orgelske glasbe obeta še en prelomni dogodek. V pripravi je izdaja prevoda znamenite knjige Alberta Schweitzerja **Johann Sebastian Bach**. Alzaški organist, teolog, etik, zdravnik in prejemnik Nobelove nagrade za mir Albert Schweitzer (1875–1965) jo je v začetku 20. stol. napisal v dveh različicah, francoski in nemški. Poleg poglobljene razprave o Bachovem delu in posameznih skladbah, se avtor posveča primerjalni muzikologiji in izvajalski praksi, ki ju ponazarja z mnogimi notnimi primeri. Za odličen prevod je poskrbel dr. Edo Škulj.

V zadnji številki najstarejše slovenske revije za literaturo, kulturo in družbo **Zvon 3/4**, je s tem v zvezi izšel članek **Odgovor življenju Alberta Schweitzerja**.

Schweitzer je Bacha razumel kot arhitekta, ki je do največjih presežnikov oplemenitil koralno in gotsko glasbo, kot poeta, ki se je v svojih skladbah in improvizacijah dobesedno slikarsko poigral z melodijami, in kot mistika, ki je zmozel ob vsakodnevnem pristisku učitelja in kantorja povezati globine besedil Svetega pisma, lastne notranje danosti in medkulturne univerzalnosti glasbene govorice. Schweitzerjev Bach je čisti Bach, on kot tak. In glasba kot taka, kot je bila ustvarjena. Celo

note so brez navlake interpretacijskih oznak, o kakršnih so sanjali predvsem nemški orgelski romantiki in jim je Schweitzer odločno pokazal zmoto.

Vse tri prvine, arhitektura, poezija in mistika so podlaga za kakovostno poustvarjanje ne le Bachove, ampak vsake glasbe. Preučevanje arhitekture oziroma zgradbe posamezne skladbe daje glasbeniku razumsko širino. Poetičnost vzpostavi čustven – in še več kot čustven – stik med ustvarjalci, poustvarjalci in poslušalstvom. Poglobljenost – dejavna ali naključna – umesti glasbo v celovitost miru duhovnega obnebja človeka in človeštva ter v neločljivost povezanosti z nedoumljivim. Pravzaprav ne le glasbeniku izvajalcu, enako tudi poslušalcu. Vabljeni k branju!

Spomenik Albertu Schweitzerju [nad Günsbachom](#) v Alzaciji (Francija), kjer je v njegovi hiši urejen manjši muzej.

Orgelski slovar

Wilfried Praet s soavtorji

Orgelwoordenboek

je izjemno kakovostna knjiga, sestavljena iz uvoda, slovarja in kazala. V 23-tih jezikih, tudi v slovenščini, je obdelano 953 izrazov različnih delov, oblik in pojmov, ki so povezani z orglami.

Večina predmetov je prikazanih na nazornih risbah in skicah, zato je slovar tudi odlična učilnica.

Knjiga na 606-tih straneh je vezana v trde platnice in tiskana na zelo trajnem papirju.

Informacije in naročila

arsors@jarina.org